

ПОЕТСКА КОСМОГРАФИЈА

МИОДРАГ Д. ИГЊАТОВИЋ

Београд

Резиме: У раду су изнета ауторова поетска промишљања о космичком.

На много начина могућно је отворити овако широку, не превише специфицирану тему. Могућно је, на пример, порицањем једне "оценнице" (да, баш "оценнице") која је – како би се то компјутерским језиком рекло због лудистичке опијености генијалног Лазе Костића хтела да понизи далековидост, као и увек, песника, не само тог и тим поводом "сурфовањем" кроз космогонију језика изнедрила – устврдио је чак строги и угледни оцењивач, чинило се испразни каламбур – тако познат већини бивших средњошколаца – "Шта ме сеца са Месеца?". Могућно је да су из тог шаљивог каламбура разлетеле се асоцијативне комете, као уздаси заљубљених. Али, кад је и сам човек оним својим "малим кораком, а великим за Човечанство" ступио на то небеско – космичко тело, јавиле су се и за "сецање" узначиле и друге, космичко – астрономске конотације. А да ли су оне душевно "сецале" још бујног Лазу или не – то би он само могао да објасни!

Пјер Жорж Костекс у књизи, у својој "Фантастичној причи у Француској" подсећа да: "Фантастично приповедање воли да представља нама сличне људе који живе у стварном свету као и ми, а изненада се нађу у присуству необјашњивог". Академик Радомир В. Ивановић, пишући о односу фантастичног и реалистичког у књижевности, описује три круга. Први чине "фолклорна", "религијска", "књижевна" и "апокрифна грађа". Други: "онирична", "делирична", "хорор-фантастична" и "научна", а трећи "ерудитна", "иманентна", "лудистичка", "утопијска", "црна", "апсурдна", "псеудофантастичка" (фингирана и иронијска) – Просвјетни рад, Подгорица, април 2010. Овом приликом ми, на пример, такође желимо да подсетимо на познату дефиницију *ансурда* коју је дао Албер Ками, а која нам се чини природним предисловљем за разумевање и Човека, Homo Sapiensa, али и свеколиких тајни тек бескрајем и још непознатим ареама Космоса. Човек, као ствар по себи – вели Ками – смислен је. И Природа, као ствар по себи,

смислена је. А апсурд, у ствари, настаје кад се човек дода Природи! Није само Хомеров гнев праотац поезије, у много већој мери је то гнев због незнања, боље рећи немогућности задовољавајућег сазнања управо бескрајних тајни Света који крије своје празачетничке законе. "Лов на родитељску честицу" који су научници започели у циновском акцелератору у Женеви, с надом да ће изазвати – што је најважније и пожељније контролисани "Велики прасак" којим се многошта заче, управо је баш из филозофије и поезије пренето миленијумско настојање да се, ако се тако може рећи, "ородимо" са Космосом! У оном Његошевом "Надамном је небо затворено / Не прима ми плача ни молитве", није само оцртана драма егзистенције човека и владара већ – чежња да се домогнемо – како Дис елегијски зајаука – оних висина из којих смо пали, и то без сопствене воље али са "очима звезда"!

Космогонија и Космографија учинили су да је, нико други до премудри Аристотел, баш поводом књижевности (конкретно "драмске поезије") исказао вечни упитник: вероватно и могуће. И не само то: он децидно примат у тумачењу живота, свеколиког, од оног у микро до оног у бездану Макрокосмоса, даје књижевности, а не историји људског сазнања које, уосталом, да није поверовало да чак и оно сада – немогуће можда је баш оно после, некад, као сама идеја то могуће. Фридрих Флегел је с разлогом храбро означио да је "дошло до фузије поезије и филозофије", а једна инвентивна Италијанка, доктораткиња чак утврдила да се више научних идеја најавило кроз књижевност, него што су се зачеле у научним лабораторијама! С разлогом академик Ивановић у први круг "грађе" из које ниче фантастика убраја фолклор, па религију, а онда и књижевну грађу, чак и апокрифне провинијенције! Увођење персонификата у лику Сунца, Месеца, звезде Данице и то као дејствујућих актера, поклапа се са истраживачима, како је Томас Ман то насловио, "митема и поетема". Зар онај величанствени оквир (по Успенском) за историјско збитије какво је било у Почетку буне на дахије и све те "небеске прилике" нису срођавања не појединца човека, већ судбине читавог народа са Космосом као покретачем и агенсом? Зашто, опет, осећајући да те силе нису само земаљске, београдске даи'је изнесоше тепсију с водом и у њу "звезде похваташе"?

Свака озбиљна наука, чак и она, условно "најегзатнија", дуго још, дуго мораће да има на уму то "могуће" које је промовисао Аристотел. Дакле, могућно је да су сва наша садашња знања, од најситнијег генома, па све до тзв. небеске механике, само тренутно стање ствари и да су много извесније и вероватније мене, него докрајчено сазнање. Није без разлога Соломон Маркус у својој "Математичкој поетици" – парафразирано – утврдио да "само математика и поезија имају храбрости да закораче у непознато". А својим чувеним Посланицама Хорације као најдрагоценији супстрат човековог ума проглашава имагинацију, дакле: способност замишљања које је, у ствари, чин стварања. У дугачкој шетњи кроз, например, народну књижевност, много пута бисмо се сусретали са космичким темама и

симболима. Семиотика, знаци и симболизација су, многокад, управо онај говор и језик који, баш кроз литературу и литерарно као најзгоднији медиј, човека премреженог метафизиком спаја са његовим "небеским кореном". Ономастика, лексика уопште, а посебно баш поетски језик многокад, како се каже, "није од овог света". То су имена преузета из Универзума и, придата земаљском човеку, непрекидно узлећу на икаровским крилима ка непознатом, а мамљивом! Управо кроз језик књижевности човек понајвише и жели да се ороди с Космосом, па многа реч светлуца по Бескрају, претходећи крилима науке која, ипак, има друге и другачије координате. Можда чак и оно тепаво "Звездане дане" у фолклору носи клицу космичког узлета. И још нешто: још од Александриде пред човеком су та два царства – земаљско и небеско. Сви јунаци, наравно, бирају небеско, које је "увијек и довијека", а не земаљско јер је за велике духове "малено". Наравно, сви ти узлетници, као Икар и Дедал, спремни су на жртву, па је, чак и по зову Космоса, а не само националном дугу, разумљив и избор кнеза, боље рећи цара – мученика Лазара...

Човек је, како одговарајући на питање "шта је човјек, а мора бит' човјек", испева велики и вечни Његош "насијан мисаоним сјеменом". "Небеске силе" омогућиле су, а и осмислиле митску трансформацију и човека подигле у Космос. Изазови Космоса обликовали су све религије које, такође, имају митску матрицу. Руски научник Милетински у *Поетици мита* објашњава, такође, као и Цветан Тодоров (*Увод у фантастичну књижевност*) односе фантастике и реалности, с обзиром на трансформативност реалног. Али – где су границе и има ли уопште међа између реалног и фантастичног? Границе су, у ствари, у ограниченом фондусу достигнутог сазнања, па је флоскула да је с тим "шта ме сеца са месеца" бујни Лаза Костић, малтене, шчинио светогрђе над логиком говора. За књижевност је, од самог речника, важнија, како рече Минковски, "семантичка средина" и порекло језика. У ономе "Искони би реч и реч би од Бога" Цернорисца, ваистину Храброг, и сам Бог је усредиштен у космосу, за религијско мишљење као његов Творац и сведржитељ, за научнике који сада трагају за том "прародитељском честицом", то су ознаке за икаровски лет у непознато. Није нимало чудно што је у међуратној књижевности Срба настао чак и "Зенитизам" (нпр. Сибе Миличић), а још у старогрчкој књижевности буквално се "измешали" богови с људима, а космичке силе постале, у ствари, религија вере да – како је то чак и Коштана, лепота али не с овог света, знала да исказе – постоји то "Оно", да постоји "тамо" и да је човеков једини пут да ка "томе" тежи, чак и када га, као у Диса, са "очима звезда" и без његове воље – бацају у сиво бласто земаљског живота.

Дакле: Космос је, у ствари, Мајка чежње, бесконачни Утерус из којег смо пали на тврду земљу, свесни и заувек елегични због губитка тог јединог света егзистенцијалне сигурности за мисаоног човека. Космос је баш колевка чежње, загонетан као никад до краја доживљена и освојена срећа и лепота. У књижевности он је митологема у реалности, а реалност у миту. Сва

књижевност је прозрачена мистиком Космоса и једино књижевност, донекле и музика коју Симан назва "харфом Вационе", могу да искажу али на онакав, аристотеловски начин: да је то Могућно овако иако није вероватно, а онолико је вероватно колико смо у могућности да, макар и семиотички, па и митолошки замислимо и досегнемо. Није вода човеков завичај; тај Велики прасак још увек је могућ, али – понајвише баш у имагинацији чудесног дара којим је човек обдарен: да има стваралачку имагинацију.

POETICAL COSMOGRAPHY

This paper presents the author's poetic reflections on the cosmic.